

Ihmisyiden äärillä

Now...what makes humanness?

Languaging.

...

But...what makes a man/a woman a human being?

His/her sensuality and tenderness in open awareness of his earthly interconnections as he dances the recursive dance of eating, playing, and kissing.

...

-Humberto Maturana

T: Alunperin tämän viimeisen tekstin oli tarkoitus käsitellä vuorovaikutuksen haasteita ja yhdessäolon riemua jo alkaneen teosprosessin harjoituksissa. Esitystaideteos ei koskaan ole täysin ohjattavissa. Vuorosanojen, koreografian, ohjauksen rinnalla, ja usein jopa suunnitellun ylittäen, lavalla ilmenee elävä elämä, jännitys, elävät ajallisuudet, syömättä jääneet sämpylät ja alkavat migreenit. Ennen kaikkea muuta, lavalle ilmestyvää teosta värittää harjoitusprosessissa muotoutuneen yhteisen vuorovaikutuksen laatu.

T: Tiedossa olevasta tilanteesta johtuen, emme voi vielä kirjoittaa teoksen tai prosessin laatuksista. Vuorovaikutustilanteita, esiintyjä ja harjoituksia koskevien arvailujen tai kuvitelmien sijaan, zoomaamme tässä kirjoituksessa reippaasti laajempaan kuvaan, teossuunnitelmien keskiössä olevaan ihmisyyteen. Ihmisyys on jotakin enemmän kuin ihminen. Ihmisen tarina on välttämättä merkillinen ja sanoitettu, erilaisten risteävien kulttuureiden kirjoittama.

S: Confession Games -teoksen tarinan kirjoitus on alkanut jo puolitoista vuotta sitten ja seuraavien lukujen raapustamista jo malttamattomina odotellaan, mutta niin kauan kuin maailmantila venyttää tämän tarinan kirjoitusprosessia, nämä pohdiskelutekstien muotoon tiivistetyt mietteet ovat toimineet väylänä kypsytellä ja jakaa teoksen aihioita. Ihmisenä oleminen ja sen sanoittaminen ovat ehkä keskeisin,

mutta samalla haastavin osa tämän teosprosessin tavoitteita. Näin itse ihmisen näkökulmasta ihmisyydestä puhuminen ja sen määrittely tuntuvat joskus valtavalta järkäleeltä. Confession Games kuitenkin antaa mahdollisuuden hahmottaa ja sanoittaa omaa ja toisten ihmisyyden kokemista erillisinä suupaloina, yksittäisinä, vierekkäisinä katkelmina ja palapelin paloina. Uskon, että ihminen on enemmän kuin vain osiensa summa, mutta taiteellisena materiaalina juurikin ne osat ja niiden väliset suhteet tuntuvat erityisen kiehtoilta, kaikessa merkillisyydessään.

T: Ihmislajin tarinasta kirjoitetaan suurelta osin vain yhdenlaisia "tosia" kertomuksia. Esimerkiksi Yuval Noah Hararin menestysteoksessa "Sapiens", ihminen seikkailee läpi lyhyen historiansa mahtailen, valloittaen ja tuhoten kaiken tieltään. Ihminen esitetään omaa etuaan ajavana petoeläimenä tai planeetan ekosysteemejä uhkaavana tappavana viruksena, jonka erityinen vahvuus on älykkyys, kyky rationaaliseen ongelmanratkaisuun. Älykäs ihminen on haarniskoin ja kilvin varustautunut ihmemies MacGyver, joka työkalujensa avulla on oppinut selviytymään hengenvaarallisessa maailmassa, puolustautumaan ja hyökkäämään, rakentamaan linnoituksia ja valloittamaan. Menestyvät ihmiset ovat voimakkaiden ja älyllisesti yliveraisten yksilöiden jälkeläisiä. Niinhän sen kuuluu olla. Kilpailemalla ja vertailemalla kyvykkyyksiä ja karismaa, kulloinkin neutraalia ja kasvotonta tuomarin virkaa esittävät tahot selvittävät sen, kuka on sopivin avoinna olevaan virkaan, kuka on taitavin laulaja tai tanssija, kuka kirjoittaa vuoden parhaan kirjan. Ihmistä kuvataan toki usein myös myös sosiaalisena, mutta ennen kaikkea *poliittisesti* sosiaalisena eläimenä, rationaalisena ja radikaalisti vapaana *yksilönä*. Menestyvän ja kukoistavan elämän ennakkoedellytys on kilpailussa pärjääminen. Kilpaileminen koetaan ihmisen luontaisena hyveenä.

T: Todentuntuisuudestaan huolimatta jokin tässä kertomuksessa tuntuu kuitenkin jäävän piiloon. Miksi tarinat karvattomasta, apinanpoikasta muistuttava eläimestä, joka myös aikuisena kaipaa jatkuvaa itsensä näkyväksi ja olevaksi todistamista, leikkiä, naurua ja halauksia ollakseen onnellinen, ovat niin usein yksilöiden voittoisia selviytymistarinoita ja sotaisia historioita?

S: Kertomuksilla on käyttötarkoituksensa, tehtävät, joita ne palvelevat meidän sapiensien vuorovaikutussuhteissa. Tiettyjä poliittisia, taloudellisia, sosiaalisia ja

hengellisiä tarkoituksia nämä sotien ja selviytymisen läpäisemät tarinat ovat olleet omiaan palvelemaan, mutta samalla ovat usein vieneet tilaa muunlaisilta, kenties vivahteikkaammilta tavoilta hahmottaa meitä olentoina. Mitkä yhtä lailla "todet" kertomukset ja jatkumot voisivat palvella juuri ihmisen tarpeita tulla nähdyksi ja todistetuksi, kokea yhteyttä ja läheisyyttä toisiin sekä tulla rakastetuksi kokonaisuutena?

S: Onneksi on taide, joka on omiaan toisin kuvittelulle ja sivuun jääneiden käsitysten esiintuomiselle. Confession Gamesissa toivottavasti äänen saavat juuri osa niistä hiljaisemmista, hupsummista ja sumuisemmista stooreista.

T: Jep. Ehkä tuo ihmisen kilpailullisuus ja vahvimman selviäminen on jostain syystä viimeisten vuosisatojen ajan tulkittu tarinan sijaan luonnollisena evolutiivisena tosiasiana, vaikka kyseessä tosiaan on vain yhdenlainen ihmiskulttuuri, yhdenlaisen historiallisen kulttuurisen tunneilmaston muodostama kuvitelma ja kertomus ihmisen laadusta. Oikeastaan "luonnollista" ihmistä ei ole olemassa. Lähimmäs ihmisyyden ja inhimillisyyden ominaislaatuja päästään kenties vain, kun pohditaan tarkemmin yhtä aikaa ihmisen kanssa syntyneiden kielen ja tarinoiden alkuräjähdyttä...

T: Chileläisen biologin ja tieteenfilosofin, Humberto Maturanan mukaan ihmisyyden on ennen kaikkea kielellistä. Monilla muillakin eläinlajeilla on käytössään esikielellisiä merkkejä, vaikkapa varoitushuutojen muodossa, mutta ihminen on (kenties) planeettamme ainoa, kielen lävistämä ja kielessä asuva olento. Kieli ja jopa yksittäiset sanat eivät ole ainoastaan maailmallisten asioiden nimiä. Kieli muovaa biologiaamme, hermostoamme ja tapaamme nähdä todellisuuksiamme. Ihmiset ovat kielen kautta hermostollisesti yhteydessä toisiinsa. Muutaman sanan mittaisella merkkijonolla on mahdollista vaikuttaa toisen ihmisen sydämen sykkeeseen, hengityksen tiheyteen jopa vuosisatojen välimatkojen päästä. Sanat, kulttuuriset kertomukset ja niiden kantamat emotionaaliset tunnemerkit vaikuttavat hermoratojen muotoutumiseen ja maalaavat silmiemme eteen maailmankuvia luonnon, muiden ihmisten ja olioiden ja koko materiaalisen maailman merkityksistä.

Kielellisen kädellisen eläinlajin ilmaantuminen ei ole ollut evolutiivinen välttämättömyys. Ihmisen evoluutio on Maturanan mukaan ensisijaisesti systeemistä

ja vasta toissijaisesti geenien määräämää. Elävien systeemien (esimerkiksi ihmiskulttuurit tai populaatiot) jatkuvuus ja systeemiset variaatiot ovat tulosta, sekä tietyn elinympäristön, että tietyn elämäntavan systeemisestä uudentamisesta. Systemin identiteetti ei ole redusoitavissa sen muodostaviin komponentteihin, vaan ennemminkin komponenttien välisiin vuorovaikutus-dynamiikkoihin, joiden kautta tietty organisaatiomalli sekä säilyy, että mahdollisesti myös muovautuu joksikin toiseksi. Maturanan teorian mukaan kielellisyyden kehittymisen edellytyksenä on ollut ihmiselle soveltuvan ympäristön ja siihen asettuneen ihmispopulaation muodostamassa ajautumassa pitkään säilynyt vuorovaikutuksellinen elämäntapa, jossa nisäkkäille luontaisesti pentuvaiheeseen liittyvät käyttäytymismallit, kuten leikkisyys, luottavaisuus ja avoimuus, ovat säilyneet pitkälle aikuisuuden puolelle. Merkityksissään aineettomasti kelluva kielellisyys on alkanut säilyä sukupolvelta toiselle hellydenosoitusten, leikkien ja avoimen maailmanihmettelyn lomassa.

Maturana siis esittää, että kielessä elämiseen liittyvän kulttuurisen refleksiivisyyden ja reflektiivisen itsetietoisuuden kehittyminen on edellyttänyt, että jossain pienessä kädellisten populaatiossa, on muotoutunut sukupolvelta toiselle säilynyt *rakkaudellinen elämäntapa*. Rakkaus viittaa Maturanan ajattelussa yksilön passioiden sijaan ensisijassa kulttuurisiin ja yhteisöllisiin dynaamisiin vuorovaikutussuhteisiin, jotka manifestoituvat kielenkäytössä ja käyttäytymisessä. Ihmislajin äidinkieli on rakkauden kieli. Vaikka ihminen vastaan väittämättä kykenee mustimpiin hirmutekoihin, ihmisyydessä kulttuurisena ja kielellisenä, yhteisöllisenä elämäntapana ei kenties ole alunperin ollutkaan kyse selviytymistäisteluista ja kyvykkäimpien yksilöiden erinomaisuudesta, vaan maailmaan ja toisiinsa ihmetellen ja leikkisästi suhtautuvasta yhteisöllisyydestä. Kielessä elävä ihminen on lähtökohdiltaan yhteisöllinen, rakastamiseen, kommunikaatioon ja yhteisymmärrykseen pyrkivä eläin.

S: Ehkä juuri niissä olosuhteissa ihminen kykenee synkkiin tekoihin lajitoveriaan kohtaan, kun tarina hajottavasta ja hallitsevasta, herruuteen ja menestykseen vaistonvaraisesti pyrkivästä omilleen jääneestä ihmisolennosta on toistunut tarpeeksi monta kertaa korvaten rakkaudellisen elämäntavan. Keho ja mieli omaksuvat toistuvia tarinoita huomaamattakin ja alkavat vähitellen imitoida ja toisintaa niitä, oli

kyseessä sitten yksilökeskeinen kilpailuun tai vuorovaikutukseen perustuva rakkauteen perustuva narratiivi. Tai jokin aivan muu.

T: Kaikki, mitä ihmisolennot lajityypillisesti ovat ja tekevät, tapahtuu keskustelujen jatkumoiden verkostossa. Ihmisen kielen merkitystasot ovat kelluvia, aivan kuin ihmisen itseymmärrys tai identiteetitkin. Kulttuuri ja kieli kantavat viittausmerkitysten lisäksi mukanaan tietynlaista tunneilmastoa, ja sanat muokkaavat sitä, miten näemme ja miten katsomme maailmaamme ja toisiamme. Tarinat määrittävät sen, millaisina me maailmassa ilmenemme. Jalostamisen, tuomaroinnin ja kilpailemisen sijaan maailmaa muutetaan tehokkaimmin kertomalla parempia tarinoita.

S: Parempia tarinoita, vaihtoehtoisia tarinoita, mutta ehkä vieläkin keskeisempänä *monia* tarinoita. Tarinoita, jotka voivat olla eri mieltä keskenään tai huomioida täysin erilaisia tarpeita, mutta jotka voisivat elää ja kukoistaa vailla jatkuvaa kilpailua toistensa kanssa, samanaikaisesti, samoissa tiloissa ja yhteisöissä, moninaisina.

kirjoittajat: Samuli Emery ja Taru Meri Koski

VIITTAUKSET TEOKSIIN:

- Harari, Y. N. (2016): "Sapiens - Ihmisen lyhyt historia". Bazar.
- Maturana, H. Verden-Zöller G. (2008) "*The Origin of Humanness in the Biology of Love*". Imprint Academic. UK.